

HYYPÄNMÄKI

Hailuoto

Tietokantatunnus: TUU-11-038

Arvoluokka: 1

Muodostuma:	Tuuli- ja rantakerrostuma	Pinta-ala:	975,8 ha
Korkeus:	32,5 m mpy.	Karttalehti:	2442 12
Alueen suhteellinen korkeus:	32,5 m		2444 03
Muodon suhteellinen korkeus:	15 m		2531 10

Sijainti: Hyypänmäki sijaitsee Hailuodon koillisosassa, noin 8 kilometriä kirkonkylästä koilliseen.

Geologia

Hyypänmäki on Marjaniemestä Isomäen kautta tulevan lajittuneen reunamuodostuman itäpäähän syntynyt tuuli- ja rantakerrostumien yhdistelmämuodostuma. Muodostuman pituus noin 6,5 kilometriä ja leveyttä sillä on noin 1,8 kilometriä. Muodostuman itä- ja pohjoisosissa on rantavalleja ja sen etelä- ja lounaisosissa tuulikerrostumia. Muodostuma on syntynyt noin 2 000 – 700 vuotta sitten reunamuodostuman kohottua vähitellen Itämeren (Litorinamerivaiheen aikana) peitosta maankohoamisen seurauksena. Reunamuodostuman laen noustua merenpinnan tasoon aallokko kulutti sen lakea ja rinteitä madaltaen sitä ja kuljettaen irrottamaansa hietaista ja hiekkaista ainesta reunamuodostuman alarinteille ja sen lähiympäristöön. Hyypänmäen muodostuman alueelle syntyi maan kohotessa allekkaisia rantavalleja, jotka sijaitsevat 5 ja noin 15 metrin välisellä korkeustasolla. Rantavallit ovat suuntautuneet muodostuman pohjoisosassa pääsääntöisesti länsilounaasta itäkoilliseen, kun taas muodostuman itäosassa ne ovat suuntautuneet länsiluoteesta eteläkaakkoon. Rantavallit hyvin kehittyneitä lähes suoraviivaisia tai hieman kaarevia valleja, jotka muodostavat porrasmaiset askelmat reunamuodostuman loiville pohjois- ja itärinteille. Rantavallit ovat noin 0,5-2,3 metrin korkuisia.

Reunamuodostumaa peittävien ylimpien rantavallien kohottua meren peitosta ja niiden pinnan kuivuttua lounais- ja länsituulet kuluttivat rantavallien hietavaltaista ainesta kuljettaen sitä uudelleen. Länsi- ja lounaistuulen kulutus kohdistui voimakkaimmin muodostuman lounais- ja länsiosiin, josta tuuli irrotti runsaasti ainesta ja kuljetti sitä kohti itäkoillista kerrostaen sen Hyypänmäen alueelle noin 10-15 metriä korkeiksi hyvin kehittyneiksi paraabelidyneiksi. Dyynit ovat hyvin kehittyneitä ja niiden kaaret avautuvat kohti länsilounasta. Dyyneiden tuulenpuoleiset länsi- ja etelärinteet ovat huomattavasti loivempia kuin niiden itä- ja pohjoisrinteet, jotka ovat paikoin erittäin jyrkkiä. Korkeimman dyyнин laki sijaitsee 32,5 metrin korkeustasolla. Tuuli kuljetti ainesta myös muualla muodostuman alueella, mutta karkeammasta aineksestä johtuen kuljetetun aineksen määrä jäi vähäisemmäksi ja sitä kerrostui lähinnä vain vallien päälle ohueksi peittohiekkakerrokseksi tai loiviksi ja mataliksi dyynikummuiksi. Näin rantavallien päälle syntyi niiden melko suoraviivaista muotoa rikkovaa ja rantavallien korkeutta lisäävää matalahkoa dyynikummukkoa. Ylimmät tuulen kulutukselta säilyneet rantavallit sijaitsevat noin 15-17,5 metrin korkeustasolla, josta päätellen voidaan todeta Hyypänmäen laen kohonneen noin 15 metriä laen paljastuttua Perämeren peitosta noin 1 800 - 1 900 vuotta sitten (Alestalo 1979). Hyypänmäen korkeimman dyyнин vastasivulla sekä sen edustalla olevalla tuulen synnyttämällä kulutustasanteella on Hailuodon hiihto- ja urheilualue, josta aiheutunut voimakas ja edelleen jatkuva maaston kuluminen on aiheuttanut kasvillisuuden rikkoontumista ja tuulen uudelleen aktivoitumista.

Biologia

Alueen metsiä on kaistalemaisesti hakattu kiinteistörajoiden mukaisesti etelä-pohjoissuuntaisesti. Metsistä ehkä noin puolet on varttuneita ja puolet niitä nuorempia, etupäässä kuivan kankaan männiköitä. Edustavimmillaan männiköt ovat varttuneita, hieman erirakenteisia männiköitä. Paksuimmat männyt ovat noin 30 cm järeitä. Seassa on joitakin kelottuneita puita ja ohuehkoja maapuita, mutta kilpikaarnamännyt puuttuvat. Joissain puissa on männynkääpiä. Alueella on myös joitakin vanhoja sammaloituneita kantoja. Dyyneiden laella aluskasvillisuus on poronjäkäälälaikkuista ja puolukka - variksenmarjavarpuista. Pohjakerros on seinäsammalvaltaista. Loivemmilla etelänpuolen paisterinteillä on enemmän poronjäkäälälaikkuja ja ne muistuttavat lähes karukkokankaita. Paikoin jäkälikkö on puolukan rei'ittäjä. Valtalajina on palleroporonjäkäälä ja luonnontilaisilta paikoilta näyttäisi puuttuvan valkoporonjäkäälä. Varjoisat ja jyrkät pohjoispuolen rinteet ovat tiheään variksenmarja- ja puolukkavarpuisia, ja myös suopursu nousee harvakseltaan ylärinteille. Mustikkaa on lisäksi jonkin verran, mutta poronjäkäälää vain nimeksi.

Hakatuilla paistepuolen rinteillä poronjäkäälälaikut laajentuvat, mutta muuten varvuista ovat edelleen puolukka ja variksenmarja vallitsevia. Poronjäkälikköön ilmestyy myös vähän valkoporonjäkäälää. Osa paistepuolen rinteistä on vanhempien, tiheiden kasvatusmänniköiden peitossa, joissa poronjäkälien osuus laskee varpujen määrä noustessa.

Hyypänmäen korkeimman laen länsipuolella on laaja deflaatioallas, joka on edelleen kovassa kulutuksessa hiihtokeskuksen takia. Rinteessä ja altaalla on runsaasti uudelleen liikkeelle lähteneitä noin metrin korkuisia dyynikumpuja, joita sitovat enimmäkseen sianpuolavarvikot ja vähemmän muut kasvit kuten lampaannata, metsälauha ja sammalista sekä jäkälistä lähes nimellisesti hietikkotierasammal, karvakarhunsammal, poronjäkäälät ja

isohirvenjäkälä. Paikoin rinteessä on nähtävissä mäntyjen paljastuneet juuret. Dyyinin laella on kuitenkin varttunutta männikköä ja valaistu kuntopolku tai latupohja sekä linjataulu, joiden kohdalta maasto on aika kulunut. Pienempiä avoimia deflaatiopintoja on myös muilla kohdin dyynejä.

Maisema ja muut arvot

Alueen mataluudesta ja muodostumaa peittävästä mäntymetsästä johtuen ympäristöön avautuu reunamuodostuman rinteellä oleva metsäinen maisema. Vain Hyypänmäen korkeimmilta kohdilta vilahtaa kaukaisuudessa pieni kaistale merta. Muodostuma hahmottuu lähialueille metsäisenä loivapiirteisenä selänteinä. Sisäiseen maisemaan luo vaihtelua rantavallien virtaviivaisuuden suuntien vaihtelut sekä muodostuman etelä- ja lounaisosissa hyvin kehittyneiden peräkkäisten kaarenmuotoisten dyyinselänteiden verkosto. Muodostumassa on kaksi pientä aluetta, jotka kuuluvat Hailuodon pohjoisrannan Natura 2000 –alueeseen (FI1100201).

Kirjallisuus:

Alestalo, J. 1979. Land uplift and development of the littoral and aeolian morphology on Hailuoto, Finland. Acta Universitatis Ouluensis. Series A, Scientiae Rerum Naturalium 82. Geologica 3 Oulu: University of Oulu, 109-120.